Några ord med anledning af Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående folkskolelärarnes lönereglering

af

Elsa Eschelsson
Juris Docent vid Uppsala Universitet

Uppsala & Stockholm. Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A.-B. (i distribution)

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed, och inte på ett sätt som ger en bild av att licensgivaren stödjer ett specifikt användande.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

När det gäller verk av författare som avlidit för mer än 70 år sedan finns enligt svensk lag inte längre någon upphovsrätt. Sådana arbeten kan användas helt fritt och slutanvändarlicensen som annars skulle ha gällt för verk som tillhandahålls från juridikbok.se gäller inte sådana verk. Observera dock att det kan finnas flera rättigheter knutna till ett verk. Exempelvis kan medförfattare och illustratörer ha egna rättigheter till verket. I dessa fall kan verket vara upphovsrättsligt skyddat trots att upphovsrätten har upphört för en författare.

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f428b

NÅGRA ORD MED ANLEDNING AF

KUNGL. MAJ:TS PROPOSITION TILL RIKSDAGEN

ANGÅENDE

FOLKSKOLELÄRARNES LÖNEREGLERING

AF

ELSA ESCHELSSON
JURIS DOCENT VID UPPSALA UNIVERSITET

UPPSALA 1906
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

UPPSALA
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
1906

Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket d. 10 Dec. 1897 uppställer samma kompetensfordringar för ordinarie folkskolelärare och folkskolelärarinna och fordrar af dem båda samma arbete under samma tid — åtta månader af året.[1] Kungl. kungörelsen angående aflöning vid folkskolor och småskolor d. 1 juni 1900 stadgar, att folkskolelärare och folkskolelärarinna skola åtnjuta samma aflöning, nämligen förutom vissa naturaförmåner eller ersättning därför »minst sju hundra kronor samt tre ålderstillägg å ett hundra kronor hvartdera, det första efter fem, det andra efter tio år och det tredje efter femton års oförvitlig tjänstgöring».[2] Kungl. Maj:ts förordning och reglemente angående folkskolelärarnes pensionsinrättning d. 30 nov. 1866 uppställer för såväl folkskoleläraren som folkskolelärarinnan samma bestämmelser om pensionsålder (55) och tjänsteår (30) och medgifver båda en pension af lika storlek.[3]

De anförda bestämmelserna äro de ännu gällande bestämmelserna i ämnet. Den viktiga princip, som i dessa bestämmelser kommer till uttryck, är tydligen, att samma kompetensfordringar, samma arbetsfordringar och samma pensionsförutsättningar böra berättiga till samma löneförmåner och samma pension. Denna princip, som beträffande

[1] Se nämnda Kungl Stadga, § 15 mom. 2 och § 27, jfrda med § 34.
[2] Se nämnda k. kung. § 1 mom. 1, jfrd med § 7.
[3] Se nämnda reglemente §§ 12, 13, 14.

män genomgår lagstiftningen, har också genomgått svensk folkskolelagstiftning ända från det kvinnor genom Kungl. kung. d. 21 okt. 1859 medgåfvos rätt att anställas såsom folkskolelärare. Principen i fråga har sålunda med afseende på folkskolelärarinnornas anställning i statens tjänst nu gält i nära ett halft århundrade.

I den kungl. propositionen angående lönereglering för lärare vid folkskolor m. m., hvilken regeringen framlagt för innevarande års riksdag, har principen i fråga nu frånträdts. Man har, ock med rätta, fasthållit likställigheten mellan lärare och lärarinna beträffande kompetens, arbete och pensionsförutsättningar, men man har frånträdt likställigheten beträffande aflöningen och i följd häraf också pensionen.[1] Beträffande fordringarna gäller sålunda fortfarande likställighet, men icke beträffande förmånerna.

Den närmaste förhistorien till denna direkt för den stora folkskolelärarinnekåren och indirekt för en stor mängd andra af landets arbetande kvinnor lika viktiga som nedslående *princip*förändring är med ledning hufvudsakligen af k. prop. i ämnet följande.

Frågan om skillnad med afseende på folkskolelärares och folkskolelärarinnas löneförmåner har uppstått i samband med frågan om förbättring af folkskolelärarekårens löner öfver hufvud taget. Förslag om löneförbättring har närmast utgått från »Sveriges allmänna folkskolelärareförening», som ju består af såväl lärare som lärarinnor och som vid 1904 års utgång räknade 9,611 medlemmar, fördelade i 261 kretsar i rikets samtliga län. Det i Stockholm år 1903 sammanträdande sjunde ombudsmötet för nämnda förening upptog — på förslag af några kretsföreningar — löneförbättringsfrågan. Vid behandling af denna fråga ut-

[1] Begynnelselönen har, som bekant, höjts med 200 kr. för såväl lärare som lärarinna. Ålderstilläggen, som höjts med 50 kr. för lärare, hafva icke undergått någon förhöjning för lärarinna.

talade ombudsmötet sig *för* lärares och lärarinnas likställighet i fråga om löneförmåner och detta icke blott beträffande begynnelselönen utan äfven betraffande ålderstilläggen.

Med anledning af den stora betydelse för folkskolan och hela lärarekåren, som frågan om löneförbättring hade, lämnade Centralstyrelsen för folkskolelärareföreningen de särskilda kretsarna tillfälle att upptaga frågan till behandling. Den behandlades därefter i 244 kretsar. Af dessa uttalade sig *225 för* samma löneförmåner för lärare och lärarinna och endast *18 mot* deras likställighet härvidlag.

Centralstyrelsen för folkskoleföreningen ingaf härefter en petition — undertecknad bl. a. af nuvarande ecklesiastikministern Fridtjuv Berg — till K. M. om löneförbättring för folkskolelärarekåren, och uttalade sig Centralstyrelsen härvid *för* lärares och lärarinnas likställighet med afseende på löneförmånerna.

Med anledning af Centralstyrelsens petition inhämtade K. M. utlåtanden af ett stort antal myndigheter, nämligen af länsstyrelserna, domkapitlen, öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och folkskoleinspektörerna. Af dessa myndigheter hafva »nästan samtliga»[1] uttalat sig *för* lika begynnelselön för manlig och kvinnlig lärare. *Majoriteten* (45) af myndigheterna har äfven uttalat sig *för* likställighet dem emellan med afseende på ålderstilläggen, *minoriteten* (38) har uttalat sig *mot* likställighet härvidlag. Till de myndigheter, som öfver hufvud taget uttalat sig *för* likställighet mellan lärare och lärarinna får möjligen majoriteten af länsstyrelserna anses höra, vidare majoriteten af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor. Bland de myndigheter, som uttalat sig *mot* likställighet synas endast domkapitlen vara i majoriteten.[2]

---

[1] Se k. prop. sid. 23.

[2] Vid genomseendet af de af myndigheterna afgifna utlåtandena visar sig, så vidt vi kunna finna, följande resultat. *För* likställighet

Sedan sålunda den kår, som väckt hela frågan om löneförbättringen och som den närmast rör, med en sådan öfvervåldigande majoritet uttalat sig *för* likställighet beträffande löneförmåner mellan lärare och lärarinnor och sedan majoriteten af de myndigheter, regeringen hört, också uttalat sig *för* denna likställighet, har regeringen, Sveriges första vänsterregering med — för första gången — en ecklesiastikminister, utgången ur folkskolekårens led, uttalat sig *mot* densamma.

Hvad härefter angår de skäl, som anföras mot lärares och lärarinnas lika aflönande och som mer eller mindre kunna anses hafva påverkat regeringen, så att den gjort sig till målsman för denna *princip*förändring — och märk väl: det är *princip*förändringen med alla de konsekvenser, den otvifvelaktigt kommer att föra med sig, icke den i k. prop. föreliggande, jämförelsevis obetydliga olikheten i förmåner, som i såväl vida kretsar inom folkskollärarinnekåren som bland landets andra arbetande kvinnor verkat revolterande — beträffande, som sagdt, dessa skäl är följande att märka.

Skälen i fråga grunda sig dels på folkskolans eget intresse, dels på lärarnes och lärarinnornas olika personligheter och förhållanden. Dessa senare skäl beröra därför direkt själfva lärarepersonalens intressen, indirekt också statens finansiella intressen.

---

uttala sig 12 länsstyrelser, hvari då inbegripas Nyköpings, som väl närmast måste anses vara för, och Malmö, som önskar höjning af lönen, då den ej är tillräcklig för lärare med familj, men utan att antyda, att lärarinna skulle få mindre. En länsstyrelse (Halmstad) talar om visst belopp såsom »åtminstone» tillräckligt för en lärarinna, hvad nu däri härvidlag får anses ligga. *För* likställighet uttala sig vidare 6 domkapitel, 26 folkskoleinspektörer, häri inberäknadt en folkskoleinspektör (Malmö), som anser, att lärarinnan och den ogifte läraren icke böra hafva samma lön som den gifte, samt, som sagdt, öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor. *Mot* likställighet uttala sig 11 länsstyrelser (ett par tveksamt), 7 domkapitel och — såvidt vi kunna finna, jämför dock k. prop. sid. 26 — 20 folkskoleinspektörer. En inspektör säger, att *om* lärarinnorna skola hafva mindre lön, skola de också tidigare få pension.

Förändringen i aflöningsförhållandena mellan lärare och lärarinna har synts regeringen behöfvas i själfva *folkskolans* intresse af följande grund. För folkskolans väl fordras, som naturligt är, äfven manlig och god manlig arbetskraft. Tillgången på manlig arbetskraft har emellertid »länge varit synnerligen knapp»,[1] under det att tillgången på kvinnlig arbetskraft är »jämförelsevis riklig.»[1] »Rådes ej snar bot på detta missförhållande, måste det inom kort blifva alldeles omöjligt att få den manliga lärarekåren så rekryterad, som omsorgen om vår folkundervisnings framtid oundgängligen kräfver.»[1] Med anledning af hvad departementschefen i k. prop. sålunda anfört, skulle jag vilja påpeka följande. Folkskolan är en skola lika mycket för flickor som för gossar, den normala maximiåldern för de barn, som åtnjuta undervisning i densamma, är enligt uttrycklig lag 14 år,[2] proportionen mellan de ordinarie — och det är ju egentligen om dem, som det är fråga — lärarne och lärarinnorna är enligt k. prop. ungefär som 9 till 4, och till och med ändå förmånligare än så för lärarne.[3] Under nu angifna förhållanden skulle man väl utan fara för själfva folkskolans framtid kunna finna sig i, om den jämförelsevis goda kvinnliga arbetskraften en tid framåt ökades på bekostnad af den jämförelsevis sämre manliga. Härtill kommer emellertid det mycket viktiga förhållandet, att det under nuvarande omständigheter näppeligen synes vara folkskolans viktigaste intresse att få *bättre manlig* arbetskraft, utan att öfver hufvud taget få något så när

---

[1] Se k. prop. sida 32.

[2] Se K. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket d. 10 Dec. 1897, § 35, m. 1.

[3] Vid 1904 års början var nämligen antalet af den i tjänst varande ordinarie folkskollärarepersonalen 6,803, hvaraf 4,761 voro lärare och 2,042 lärarinnor. Se k. prop. sid. 39.

kompetent, d. v. s. vederbörligen utbildad, arbetskraft, den må för öfrigt vara manlig eller kvinnlig. Det är nämligen påtagligt, att det för närvarande i många och stora delar af landet råder *brist på kompetenta lärarekrafter öfver hufvud taget*. Detta framgår redan af det, som finnes anfördt i den k. prop. Flere af de där åberopade kretsföreningarna framhålla, att det råder »lärarebrist . . . å platser med minimilön, i synnerhet där förhållandena i öfrigt äro ogynnsamma». De framhålla för öfrigt ock, att konkurrensen med det industriella arbetet, hvilket lämnar bättre inkomster, gör »att de bättre krafterna undandragas folkskolan, hvars *lärarekår* till följd däraf . . . komme att rekryteras med för det kräfvande arbetet undermåliga personer».[1] Kretsföreningarne göra härvid, så vidt af k. prop. framgår, ingen skillnad mellan bristen på lärare och lärarinnor. Äfven åtskilliga af de af regeringen hörda myndigheterna tala också om lärarebrist, utan att de därvidlag synas göra någon skillnad mellan lärare och lärarinnor.[2] Vi tillåta oss också, att till bestyrkande däraf, att lärarebrist öfver hufvud taget råder i stora delar af landet, få åberopa det i k. prop. i ett annat sammanhang anförda utlåtande, som domkapitlet i Luleå afgifvit: »Domkapitlet kände sig förpliktat framhålla, att det sålunda fällda omdömet om behofvet af förhöjda löner åt folkskolans lärare gällde i särskild grad Norrland och enkannerligen Luleå stift, hvarest å ena sidan folkskolläraren esomoftast hade att vänta sig, förutom bekymmer för sin bärgning, de mödor och den försakelse, som tjänstgöringen i ett hårdt klimat å en isolerad ort medförde, och å den andra sidan folkskoleväsendet vore stadt i ett osedvanligt uppsving och förty kräfde ett väsentligen ökadt antal lärarekrafter. Såsom bevis för riktigheten af sistnämnda påstående ville dom-

[1] Se k. prop. sid. 13. Förekommande kursivering är gjord af oss.
[2] Se k. prop. sid. 22.

kapitlet meddela, att icke mindre än 22 lärare vid stiftets nuvarande 192 folkskolor saknade vederbörlig kompetens, att därförutom till icke så få folkskolor lärare icke kunnat anskaffas, äfvensom att, med särskild hänsyn till det stora antalet mindre folkskolor — inalles 1,042 — af hvilka en stor del med det snaraste borde förändras till folkskolor, ända till omkring 300 folkskollärare *eller folkskollärarinnor*,[1] utom dem som redan funnes, behöfde inom stiftet anställas, för att folkundervisningen därstädes måtte kunna någorlunda tillfredsställande ordnas. Då det, såsom förut antydts, icke låtit sig göra att förse ens de nu befintliga folkskolorna med lärarekrafter, kunde man lätt föreställa sig, huru svårt, för att icke säga omöjligt det skulle vara och blifva att fylla de många nyinrättade platser, som alltjämt tillkomme. Ställningen i förevarande afseende vore för den skull ägnad att väcka allvarligt bekymmer, hvarför domkapitlet äfven ville, i likhet med de af domkapitlet hörda folkskoleinspektörerna, med synnerligen tillfredsställelse skänka sitt understöd åt det nu framträdande sträfvandet att åt folkskollärarna utverka så afsevärdt förbättrade löneförmåner, *att folkskolans utveckling ej måtte äfventyras af brist på lärare.*»

Af detta domkapitlets utlåtande framgår sålunda, att särskildt i Norrland och enkanneligen i Luleå stift — sålunda i stora delar af landet, hvilka under senare tider icke minst varit föremål för statsmakternas omtanke — föreligger redan nu och är det utsikt till, att det i en nära förestående framtid i än högre grad skall uppstå ren *brist på lärarekrafter öfver hufvud taget.* Bristen härpå föreligger för öfrigt icke blott i Norrland. Detta framgår, som sagdt, i viss mån redan af de i k. prop. anförda utlåtandena af kretsföreningarne och af de af regeringen hörda myndigheterna. Det bestyrkes ock i hög

[1] Kursiveringarne äro gjorda af oss.

grad af folkskoleinspektörernas ämbetsberättelser för sexårsperioden 1899—1904.[1] I dessa berättelser klagas ock öfver lärarebrist af folkskoleinspektörer i Göteborgs (flere), Växiö, Linköpings, Västerås, Karlstads och Kalmar stift. I det senare stiftet råder brist dock endast på Öland. I de från dessa stift inkomna berättelserna göres ingen skillnad på bristen på manliga och kvinnliga lärarekrafter för den vanliga folkskolan. Är, hvilket ju är mycket möjligt, bristen på manlig lärarekraft större, så synes det med skäl hafva betraktats som en jämförelsevis så underordnad fråga, att därom ej ens talas.[2] Det framhålles i dessa berättelser, icke på ett utan på många ställen, hurusom undervisningen i den vanliga folkskolan — i brist på vederbörligen examinerade folkskollärare och folkskollärarinnor — mångenstädes får upprätthållas af småskollärarinnor, pensionerade lärare och t. o. m. alldeles oexaminerade personer. Af en inspektör i Göteborgs stift talas om, huru folkskoleläraretjänst i 21 fall längre eller kortare tid måste uppehållas af dylika för tjänsten olämpliga personer. En inspektör inom Hernösands stift säger, att inom hans inspektionsområde behöfves 150 nya platser för folkskolelärare och lärarinnor för att det *närvarande* behofvet däraf skall vara tillgodosedt, o. s. v.

Med ledning af det sålunda anförda, torde man tryggt kunna säga, att för folkskolans eget väl under nuvarande omständigheter *först och främst* fordras, att man öfver huf-

[1] Dessa berattelser hafva visserligen icke fullständigt, men dock i ganska stor utsträckning redan inkommit till k. ecklesiastik departementet. Då vi nyligen togo kännedom om vissa punkter i desamma, hade berättelser fullständigt inkommit från Lunds, Kalmars, Göteborgs, Skara, Linköpings och Strängnäs stift. Från öfriga stift saknades ännu åtskilliga berättelser. Af dessa berättelser framgår för öfrigt, att lärarebristen i Norrland till en del har sin grund i bristen på tillräckligt antal folkskoleseminarier i denna del af riket.

[2] I ett af de utlåtanden af folkskoleinspektörer (Linköpings stift), hvilka afgifvits med anledning af k. prop., talas däremot uttryckligen om brist på manlig arbetskraft.

vud taget söker draga till sig vederbörligen utbildade lärarekrafter, dessa må för öfrigt vara manliga eller kvinnliga. Platserna behöfva därför göras begärliga *äfven* för kvinnor. Att härtill i viss mån bidrager den äfven dem medgifna, mindre löneförhöjningen, är ju gifvet. Men härtill bidrager hvarken det förhållandet, att den är mindre eller det förhållandet, att man nu bryter med den rättvisans princip, att samma arbete skall betinga samma förmåner. Folkskollärarinnekåren är till största delen en vaken kår, som under ett halft århundrade varit — åtminstone så vidt på staten ankommer — van vid likställighet med sina manliga kamrater. Det talas på flere ställen i den k. prop. — ehuru där med hänsyftning blott på ekonomiska förhållanden — att barnaläraren, hvars uppgift det är att »väcka lefvande intresse för bildning och andlig förkofran» och genom sitt personliga föredöme ingifva ungdomen »verksamhetslust och arbetsglädje» bör befrias från sådant, som bl. a. minskar hans spänstighet.[1] Detta gäller icke blott för män utan äfven för kvinnor, och »verksamhetslust och arbetsglädje» kunna minskas eller rent af förloras af andra orsaker än ekonomiska sådana. De kunna minskas eller förloras icke blott därigenom, att man ej kan få användning för sitt arbete, utan äfven därigenom, att arbetet, då man har användning för detsamma, icke värderas lika med samma arbete från annat håll. Ju vaknare rättskänslan är, ju mera tyngande verka dylika förhållanden — och folkskollärarinnekåren är, som sagdt, ganska vaken.

Talet om att särskildt lärarens lön i folkskolans eget intresse bör höjas äfven på bekostnad af lärarinnans, saknar därför, synes det oss, under nuvarande förhållanden verklig grund.

Löneskillnaden mellan lärare och lärarinna skulle emel-

[1] Se k. prop. sid. 29. Jfr sid. 32.

lertid icke blott ske med hänsyn till folkskolans intresse. Skäl härför hafva äfven anförts, hvilka hänföra sig till lärarnes och lärarinnornas skiljaktiga personligheter och förhållanden. Dessa skäl röra, som redan förut påpekats, direkt lärarepersonalens egna intressen, men indirekt också statens finansiella intressen.

Skälen till, att från denna eller dessa synpunkter sedt, en lärare borde åtnjuta större förmåner i en eller annan form än en lärarinna, hafva i hufvudsak ansetts vara följande.

Den kvinnliga arbetskraften är på de flesta andra verksamhetsområden *billigare än den manliga.* Ingen särskild anledning finnes, hvarför ett annat förhållande skulle råda på folkskolans område. T. o. m. departementschefen anser sig med anledning häraf behöfva ingå i förklaring af, hvarför han, då så är förhållandet, i ett fall sådant som det föreliggande, i hvilket fordringarne på kompetens, arbete, pensionsålder och tjänsteår äro desamma, tillråder, att *begynnelselönen* för lärare och lärarinna skall sättas lika. Det »afgörande» skälet, för att han tillråder detta, synes icke heller vara den rättsprincip, som fordrar samma förmåner för samma arbete, utan skälet är, att, då kommunerna med viss del bidraga till lärarnes lön, de ej af ekonomiska orsaker skola föredraga en lärarinna framför en lärare, då andra skäl skulle kunna tala för ett motsatt val.[1] Detta är också ett af skälen, hvarför regeringen föreslår, att staten helt och hållet skall öfvertaga kostnaden för ålderstilläggen.[2] För lärarinnekåren — och, jag vågar säga, denna erkändt dugliga lärarinnekår — blir också följden af det k. förslaget, att man å ena sidan nedsätter deras lön i förhållande till deras manliga kamraters och å den andra ordnar förhållandena

[1] Se k. prop. sid. 30, 31.
[2] Se k. prop. sid. 33.

så, att de icke få den fördel, som annars plägar följa med att man erbjuder billigare arbetskraft, nämligen att man verkligen får arbetet. Hvad nu det ofvan nämnda förhållandet angår, att det kvinnliga arbetet på de flesta andra verksamhetsområden är billigare än det manliga, så skulle jag här först vilja påpeka, att det nog i ett *ganska stort antal fall* beror på, eller med skäl kan bero på, att kvinnornas arbete i fallen i fråga till beskaffenhet eller omfattning är olika männens på samma verksamhetsområde samt att de gå med mindre kompetens än männen till detsamma. Under sådana omständigheter hafva emellertid de olika aflöningsförhållandena sin särskilda grund och hafva för här föreliggande fråga ingen betydelse. Till dessa fall höra de såväl af departementschefen som af en del af de hörda myndigheterna åberopade fallen, som röra aflöningsförhållandena vid statens samskolor och folkskoleseminarierna. Vid samskolorna fordras för erhållande af ordinarie adjunktstjänst — till den del dessa fordringar här hafva intresse för oss — *minst* att hafva aflagt filosofie kandidatexamen, vederbörligen genomgått profårskurs och kunna räkna två tjänsteår.[1] För lärarinnebefattning är det *tillräckligt* — och det är följaktligen efter dessa fordringar platsens aflöning är reglerad — att hafva genomgått den treåriga kursen vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, en kurs, som närmast är jämförlig med studentexamen, samt att kunna räkna två tjänstår.[2] Härtill kommer, att utsträckningen af arbetet *principiellt* — faktiskt torde skillnaden blifva liten eller ingen — är något större för adjunkt (24—28 timmar i veckan) än för vanlig ämneslärarinna (22—26 timmar i veckan).[3] Slutligen är att märka, att

[1] Se Kungl. Maj:ts nådiga stadga för rikets allmänna läroverk d. 18 febr. 1905 § 179 mom. 7, 8 och § 180 mom. 2.

[2] Se Läroverksstadgan § 186.

[3] Se Läroverksstadgan § 133 mom. 2.

pensionsåldern m. m. — med rätt eller orätt, det är en sak för sig — är högre för lärarne än för lärarinnorna. En lärare är berättigad till pension vid uppnådda 65 lefnadsår och 35 tjänstår och en lärarinna vid uppnådda 55 lefnadsår och 25 tjänstår.[1] Se vi härefter på förhållandena vid folkskoleseminarierna, så finna vi där ungefär motsvarande förhållanden. För manlig adjunkt fordras samma kunskapsprof, som äro stadgade för behörighet att utnämnas till adjunkt vid allmänt läroverk, att hafva genomgått profårskurs vid allmänt läroverk eller vid seminarium samt att hafva två tjänstår. För kvinnlig adjunkt fordras blott att hafva genomgått fullständig afgångsexamen vid högre lärarinneseminariet i Stockholm samt därvid erhållit vitsorden berömlig för undervisningsskicklighet och minst med beröm godkänd i pedagogik och metodik samt att antingen hafva nöjaktigt genomgått en vid folkskolelärarinneseminarium anordnad profårskurs eller med goda vitsord under minst ett år tjänstgjort vid ett statens seminarium.[2] Antalet lärotimmar i veckan är visserligen detsamma för manlig och kvinnlig adjunkt (24—28),[3] men pensionsbestämmelserna äro desamma här som för lärare och lärarinna vid statens samskolor.[4]

Af det föregående framgår, att de af departementschefen m. fl. åberopade verksamhetsområdena, på hvilka det skulle visa sig, att den kvinnliga arbetskraften är billigare än den manliga, bevisa litet eller intet, alldenstund såväl

---

[1] Se k. kungörelsen angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk d. 27 aug. 1904. F. a.

[2] Se k. kung. d. 18 febr. 1905 angående ändrad lydelse af vissa §§ i nådiga stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 jan. 1886 § 17 m. 1, 2.

[3] Se k. Stadgan för folkskoleseminarierna i riket d. 29 januari 1886 § 25, sådan denna § lyder äfven efter k. kung. d. 27 augusti 1904.

[4] Se k. kung. angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets folkskoleseminarier d. 27 Aug. 1904, 6 a.

kompetens som pensionsförutsättningar och ibland också arbetet äro olika. Hvad nu sagts om de anförda verksamhetsområdena, torde ännu så länge i själfva verket också gälla om icke så få andra verksamhetsområden, vare sig enskilda eller offentliga. På en stor mängd arbetsområden åter är det nog en sanning, men en *sorglig* sanning, att det kvinnliga arbetet »står att erhålla», såsom i den k. prop. säges,[1] på bättre villkor än det manliga, äfven då förutsättningarna för och beskaffenheten af arbetet äro desamma. Att så är förhållandet, torde dock till så stor del hafva sin grund i omständigheter af sådan beskaffenhet, att statsmakterna, i den mån de icke kunna råda bot för dem, dock borde anse under sin värdighet att draga fördel af desamma, åtminstone i den mån det gäller statens egna tjänstemän. Att kroppsarbeterskornas arbetslön i allmänhet är så låg, torde väl till stor del bero på att de hufvudsakligen användas i den arbetsbransch (konfektionsbranschen), i hvilken konkurrensen är störst och det s. k. sweating-systemet plägar råda. En icke ringa orsak till deras dåliga aflöningsförhållanden torde väl också ligga i bristande eller bristfällig organisation — en omständighet, som under långa tider också hållit de kroppsarbetande männens arbetslöner nere. Med afseende på öfriga arbetsområden gäller, att kvinnor ännu i viss mån genom sed och i stor utsträckning genom *lag* äro inskränkta till så få af dessa områden, att de där på grund af konkurrensen i hög grad komma att underbjuda hvarandra och därför också nödgas lefva på aflöningar, som måste anses för alldeles otillräckliga. Härtill kommer ett förhållande, som ännu spelar en icke så obetydlig roll, nämligen det förhållandet, att en stor del af de arbetande kvinnorna ännu i många fall i viss mån stå kvar i hemmet och familjen och därför

[1] Se k. prop. sid. 30.

fortfarande i viss mån få sitt underhåll därifrån. De aflöningar, dessa kvinnor begära, äro därför ofta *icke ens afsedda för att de skola kunna lefva på dem.* Detta hindrar emellertid icke, att dylika aflöningar pressa ned lönen till ett minimum för andra kvinnor, som måste räkna på att kunna lefva på sitt arbete. Vi erinra för öfrigt slutligen om att i flera fall, då kvinnan arbetar med samma kompetens och under samma förhållanden som mannen, såsom fallet är med den kvinnliga läkaren, är det kvinnliga arbetet *icke* billigare än det manliga.

Den kvinnliga arbetskraften är, säger man vidare,[1] *mindre än den manliga* och bör därför betalas mindre.[2] Om kvinnans arbetskraft i och för sig är mindre än mannens, har naturligtvis ingen betydelse, så fort den blott *räcker till för det arbete, som vid hvarje tillfälle är i fråga.* Att folkskollärarinnornas arbetskraft i allmänhet måste anses hafva varit tillräcklig att fylla den dem förelagda, t. o. m. ofta för män ansträngande uppgiften, därför borgar utan vidare, synes det oss, det förhållandet, att de blifvit använda i den omfattning, som faktiskt är fallet, och att staten själf, efter att under snart ett halft århundrade hafva pröfvat deras krafter på området i fråga, fortfarande anser sig betjänad och, vi våga säga, *väl* betjänad med att där bruka den. Hvad nu sagts bestyrkes också af folkskoleinspektörernas berättelser. Vi kunna härvid särskildt hänvisa till de ofvan sid. 10 anm. 1 omtalade inspektionsberättelserna. I regel göra folkskoleinspektörerna, då de — vanligen med stort erkännande — uttala sig angående lärarekårens duglighet, ingen skillnad mellan läraren och lärarinnan. Då skillnad någon gång göres, är det vanligen *åtminstone icke till lärarinnornas nackdel.* Vi vilja

[1] Departementschefen själf synes dock icke fästa sig något egentligt vid detta skäl.

[2] Se k. prop. sid. 24, 26.

dock nämna, att en inspektör (Kalmar stift), som talar om huru utslitande arbetet i allmänhet är, uttryckligen och ganska starkt framhåller, att så särskildt är fallet för lärarinnorna.[1] En annan (Göteborgs stift), som också påpekar, att lärarinnan har mindre uthållighet än läraren, tillägger, att hennes intresse i stället är mera odeladt — detta är för öfrigt ett påstående, som man ofta ser — hvarför äfven han erkänner, att hennes arbete väl uthärdar en jämförelse med mannens. I öfrigt gäller som sagdt, att då en inspektör någon gång uttalar sig särskildt om lärarne eller om lärarinnorna hvar för sig, så är det vanligen till lärarinnekårens förmån. En inspektör (Lunds stift), som uttryckligen förklarar, att kvinnan åtminstone icke är mannen underlägsen[2] och att hennes disciplinära förmåga, äfven hvad gossar beträffar, icke är att betvifla, vill sålunda i folkskolans eget intresse, att den kvinnliga lärarekraften där skall komma till större användning. En annan inspektör (Luleå stift) har ett längre uttalande om lärarinnorna i de *mindre* folkskolorna — sålunda ej om de vanliga folkskollärarinnorna — hvilka lärarinnor han anser hafva att draga det »tyngsta lasset». Detta uttalande innehåller uttryck för den största beundran bl. a. för deras uthållighet.

Vi komma härefter till ett skäl för att lärarinnans arbetslön skall sättas lägre än lärarens, hvilket ofta återfinnes i de myndigheters uttalanden, som påyrka detta, och hvilket för regeringen själf synes utgöra själfva hufvudskälet härför. Detta skäl är, *att läraren*, till motsats mot hvad fallet är med lärarinnan, *i regel är »familjeförsörjare*

[1] Några med anledning af k. prop. infordrade utlåtanden af folkskoleinspektörerna gå i samma riktning.

[2] Flere yttranden i samma riktning förekomma i de utlåtanden, som med anledning af k. prop. afgifvits af folkskoleinspektörerna.

i detta ords egentliga mening».[1] Departementschefen, hvilken, efter att, som sagdt, förut hafva ansett sig behöfva förklara, hvarför han, hvad begynnelselönen beträffar, förordar likställighet mellan lärare och lärarinna, utgår i detta sammanhang tydligen från att det är rättvist, att »ungefär samma utbildning» och »ungefär samma arbete» böra medföra »godtgörelsen af ungefär samma värde».[2] Han förklarar emellertid, att häri icke ligger, att »rättvisans bud kräfver . . ., att lärare och lärarinnor för lika arbete godtgöras med lika lönesumma». Häri ligger endast, »att de med hänsyn till sina lefnadsvillkor blifva *lika förmånligt ställda*», d. v. s. att lönen kan förskaffa dem samma ställning med afseende på den dagliga utkomsten.[3] Departementschefen liksom åtskilliga af de hörda myndigheterna synas då till att börja med anse, att en lärare t. o. m. under den första tjänstetiden har svårt att få samma förmåner för sin lön som en lärarinna — lärarinnorna hafva nämligen »i flera . . . afseenden . . . billigare lefnadskostnader än lärarna».[4] Vi förmoda, att härmed åsyftas det påstående, man ofta möter i dagliga lifvet, att kvinnor hafva mindre behof, mindre anspråk än män och därför också kunna nöja sig med mindre att fylla dem. Hvad detta påstående beträffar, synes det oss innebära en genomgående förväx-

[1] Se k. prop. sid. 32.

[2] Se k. prop. sid. 32. Hvad som afses med uttrycken »ungefär» i detta sammanhag, förstå vi icke. Det lär nämligen vara ganska allmänt erkändt, att lärarinnorna vanligen stå öfver lärarne i bildning. De lära ofta genomgå en högre flickskola, innan de söka inträde vid folkskolelararinneseminarierna. Bland dem förekomma t. o. m. kvinnliga studenter. Folkskollärarne bruka, efter hvad det uppgifvits för oss, i allmänhet ej underkasta sig motsvarande förberedande utbildning.

Det arbete, lärarne och lärarinnorna hafva, är ju också alldeles detsamma och synes att döma af inspektörernas berättelser i allmänhet utföras minst lika väl af lärarinnorna.

[3] Se k. prop. sid. 32.

[4] Se k. prop. sid. 26.

ling af *grund* och *följd*. Kvinnor hafva i allmänhet left under sådana förhållanden, att de icke haft eller åtminstone icke självständigt fått förfoga öfver medel i tillräcklig mängd för att med dem kunna fylla sina behof och intressen, och *därför* hafva de dels måst inskränka dessa, dels tvungits att genom omtänksamhet söka få de otillräckliga medlen att täcka de viktigare behofven. *Därför* att männen i allmänhet haft och fortfarande hafva mera medel i hand än kvinnorna liksom i allmänhet också friare bestämmanderätt öfver medlen än dessa, hafva de kunnat bestå sig och faktiskt också bestått sig med större behof och anspråk än kvinnorna. Att låta ofvan angifna förhållanden utgöra grunden för eller påverka uppställandet af *rätts*regler beträffande mäns och kvinnors aflöningsförhållanden, torde väl ändå vara ur räkningen. Myndigheterna eller åtminstone departementschefen fästa sig också, då de föreslå olikhet i löneförmåner mellan lärare och lärarinnor, icke mycket vid nu anförda förhållande, utan egentligen vid det förhållandet, att lefnadskostnaderna med åren blifva större för läraren än för lärarinnan, »enär läraren sedermera i regel blir familjeförsörjare i detta ords egentliga mening». Det är också med anledning däraf, som olikheterna i löneförmåner förlagts icke till begynnelselönen utan till ålderstilläggen.

Hvad nu först beträffar regeringens önskan att hjälpa *familjeförsörjaren i egentlig bemärkelse*, så inse äfven de ogifta, arbetande kvinnorna, att häri kan ligga ett samhällsintresse. Det gäller dock, att man härvid icke heller får lämna ur sikte, att förhållandena både i allmänhet och i det föreliggande fallet beträffande folkskolelärarne i viss mån på naturligt sätt bereda familjeförsörjaren i egentlig mening vissa särskilda förmåner, som åtminstone till en del ersätta honom hans vanligen ökade utgifter. Först och främst gäller nog, att de personer, som bilda

egen familj, just på grund däraf, att de då hufvudsakligen måste ägna sina krafter till dennas underhåll och uppfostran, till stor del skjuta de förpliktelser, de kunna hafva att hjälpa den *gamla familjen* — det vill juridiskt sedt säga föräldrar, moraliskt kanske också syskon — öfver på dem, som af en eller annan orsak icke bilda egen familj, sålunda på de ogifta männen och kvinnorna. Det är t. o. m. antagligt, att denna plikt oftare skjutes öfver på de ogifta kvinnorna än på de ogifta männen. De förra stanna nämligen oftare nära föräldrarne, och hjälpen är därför lättare att utfå af dem. Ett annat förhållande, som man icke heller alldeles får glömma af och som för folkskolelärarен, liksom för hvarje annan gift man i hans lefnadsförhållanden, också till en del ersätter de med en familjs bildande ökade utgifterna, är, att han i sin hustru får en åtminstone *kostnadsfri* hjälp för hemmets underhåll. Äfven då hustruns arbete icke skaffar några direkta inkomster, gäller det nämligen, att detta arbete bespar mannen icke obetydliga utgifter, genom att förskaffa honom förmåner, som den ogifta mannen eller kvinnan icke kan förskaffa sig annat än genom uppoffring af penningar eller tid och krafter. Härigenom kan också särskildt den gifte folkskoleläraren i ganska hög grad uteslutande för den nybildade familjen använda de biinkomster, han kan få och faktiskt ofta får af sådana med folkskolelärarekallet väl förenbara sysslor eller uppdrag som organist- eller klockaresyssla, slöjdlärarebefattning o. s. v.[1]

Äfven om de ofvan påpekade förhållandena i, som sagdt, icke så obetydlig grad ersätta familjeförsörjaren i egentlig bemärkelse de med den nya familjens bildande för-

[1] Vi påpeka för öfrigt i detta sammanhang, att folkskollärarinnorna enligt uttrycklig bestämmelse i Folkskolestadgan (se denna stadga § 34, jfrd med § 27), till motsats mot hvad fallet är med lärarne, äro betagna rätten att vara organist eller klockare. Dispens härvidlag har dock någon gång medgifvits.

enade utgifterna, vilja vi härmed, som redan förut nämnts, icke hafva sagt, att staten icke kan hafva ett berättigadt intresse att inom vissa gränser äfven särskildt bispringa honom — på hvad sätt nu detta än lämpligen bör kunna ske. Det är ju också *familjeförsörjaren i egentlig bemärkelse*, som regeringen säger sig vilja hjälpa, genom att föreslå bestämmelser om att *män* och *kvinnor* för samma arbete skola erhålla olika stora förmåner. Det ligger i sakens natur, att regeringen, äfven då den i sina sträfvanden härför valt den nu inslagna vägen — att sålunda bryta med satsen, att samma arbete bör betinga samma godtgörelse — måste önska göra det genom medel, som verkligen *leda till målet* och göra det med iakttagande af en så *rättvis fördelning* som möjligt af de offer, som härigenom flyttas öfver på andra. Åstadkommande af rättvisa är ju målet vid hvarje *rätts*regels uppställande. Vi skola nu se litet närmare på, huru regeringen lyckats i denna sin uppgift. Regeringen vill, som sagdt, hjälpa *familjeförsörjaren i egentlig bemärkelse* genom att uppställa skillnad mellan *mäns* och *kvinnors* löneförmåner. Följden af detta sätt att hjälpa blir, att *mannen*, som är *familjeförsörjare*, icke får det bättre, än *mannen*, som *icke* är *familjeförsörjare*, vidare att *familjeförsörjaren*, som är *man* och i regel *med sin hustrus hjälp* har att sörja för familjen, får *vida bättre* än *familjeförsörjaren*, som är *kvinna* och som *ensam* (änkan) skall sörja för familjen, och slutligen att mannen, som *icke* är *familjeförsörjare*, får vida bättre än *kvinnan*, som *icke heller är det*. Resultatet blir ju något oegentligt från synpunkten af det uppställda målet. Nu kan man visserligen svara härpå — och det är också den tanken, som, enligt hvad regeringen i viss mån uttryckligen säger, ligger till grund för dess förslag — att man vid uppställande af rättsregler icke för mycket kan gå in på detaljbestämmelser, utan att man måste utgå från förhållandena, sådana de i allmänhet

äro. Nu är det regel, att männen äro gifta och de arbetande kvinnorna ogifta, och då får man utan hänsyn till undantagsfallen låta egenskapen af man eller kvinna vara afgörande vid reglerandet af förhållandena i fråga. Ja, det är riktigt, att lagstiftningen ej för mycket kan gå in på detaljbestämmelser, utan måste hålla sig till de mera vanliga förhållandena. Det är däremot från lagstiftningssynpunkt allt utom riktigt, att då man som här med visst mål i sikte indelar människor i olika klasser och underkastar de olika klasserna olika rättsregler, såsom afgörande för, huru denna indelning skall ske, väljer *en omständighet*, som i *mindre grad* befordrar det uppställda målet, då man är i stånd att välja en *annan*, som genom att bättre smyga sig efter det verkliga lifvets förhållanden också *bättre* befordrar målet i fråga. Det är från lagstiftningssynpunkt så mycket mindre riktigt att i så fall välja den förra omständigheten i stället för den senare, om den senare därjämte har det företrädet att i öfrigt draga färre orättvisa konsekvenser med sig. *Om* det verkligen är *familjeförsörjaren i egentlig bemärkelse*, som man vill gagna, och *om* man anser sig böra göra det genom att bryta med den viktiga satsen, att samma arbete bör betinga samma löneförmåner, *då* borde man också låta gränsen mellan dem, som äga komma i åtnjutande af de större eller de mindre förmånerna, dragas med ledning icke af den omständigheten, om man är man eller kvinna, utan med ledning af den omständighet, *om man är gift eller ogift*. Drages gränsen med ledning af detta senare förhållande, så falla i det stora hela taget de oegentligheter bort, som uppstå, då gränsen drages med ledning af det förra, d. v. s. af det af regeringen föreslagna förhållandet.[1] *Mannen*, som är *familjeförsörjare*,

[1] Vid inträdande i äktenskap skulle läraren naturligtvis genast erhålla det ålderstillägg, som han skulle hafva varit berättigad till, om han varit gift, redan då han erhöll sitt första ålderstillägg.

får nämligen då bättre än *mannen*, som *icke* är *familjeförsörjare; familjeförsörjaren*, som är *man* och i regel med sin hustrus hjälp har att underhålla familjen, får, hvad löneförmånerna beträffar, det icke bättre än *familjeförsörjaren*, som är *kvinna* och som ensam (änkan) skall sörja för familjens underhåll, och *mannen*, som *icke* är *familjeförsörjare*, får icke bättre än *kvinnan*, som *icke heller är det*.

Det är emellertid, som sagdt, icke nog med att uppställande af giftermålet såsom särmärke vid indelningen bättre än egenskapen af att vara man eller kvinna leder till det uppställda målet att, då så behöfves, bispringa familjeförsörjaren. Det medför äfven, att de offer, som härför å annat håll ovillkorligen måste göras, blifva mera rättvist fördelade mellan de personer, som måste göra dem, särskildt mellan dem, för hvilka det är gemensamt, att de alla icke äro familjeförsörjare. Vi påpeka nämligen, att äfven om det är regel, att männen äro gifta och följaktligen, som sagdt, familjeförsörjare, så är detta en regel, som åtminstone i vårt land lider af icke oväsentliga undantag. Vi äro tyvärr icke i stånd att lämna några statistiska upplysningar beträffande förhållandena härvidlag inom själfva folkskolelärarekåren. Däremot kunna vi lämna några upplysningar om, huru det härvidlag förhåller sig med de svenska männen öfver hufvud taget. De senaste uppgifterna, som, så vidt vi veta, härvidlag finnas, förekomma i den af Statistiska Centralbyrån upprättade befolkningsstatistiken för år 1902.[1] Då uppgifterna här emellertid icke äro fullständiga, hafva vi — då här ju endast kan blifva tal om ungefärliga beräkningar — trott oss kunna komplettera dem med några uppgifter från 1890, hvilka förekomma i »Ekonomiska samhällslifvet», Handbok

[1] Se Bidrag till Sveriges officiella statistik A. Befolkningsstatistik. Ny följd XLIV. Statistiska Centralbyråns underdåniga berättelse för år 1902 sid. X.

i Nationalekonomi.[1] Enligt de från Statistiska Centralbyråns befolkningsstatistik hämtade uppgifterna äro af män i åldersklassen 20—25, 8,10 % gifta, i åldersklassen 25—30, 38,56 %, i åldersklassen 30—35, 62,52 % och i åldersklassen 35—40, 74,92 %. Enligt uppgifterna i »Ekonomiska samhällslifvet» äro af män i åldersklassen 40—45, 81,5 % gifta, i åldersklassen 45—50, 83,5 % samt i åldersklassen 50—55, 83,2 %. Om vi nu för enkelhetens skull reducera dessa siffror i mera enkla tal, så blir, hvad de i detta sammanhang mera betydande åldersklasserna beträffar, resultatet, att af män mellan 25—30 år $^3/_5$, af män mellan 30—35 år $^2/_5$, af män mellan 35—40 år $^1/_4$ och slutligen af män mellan 40—55 en $^1/_5$[2] äro ogifta. Vi skola härefter — med naturligtvis fullt erkännande af att utgångspunkterna i flere afseenden äro osäkra och resultatet därför blott kan innebära ett allmänt öfverslag — verkställa en beräkning af, huru stor del af de till folkskolelärarekårens ålderstillägg anslagna medlen tillfaller ogifta män och sålunda personer, som icke äro familjeförsörjare. Vi öfverflytta sålunda de ofvan angifna uppgifterna beträffande procentantalet af ogifta män på folkskolelärarne. Vi påpeka vidare, att de ordinarie folkskolelärarne, enligt hvad i k. prop. uppgifves, år 1904 voro 4,761, af hvilka 667 voro i andra, 638 i tredje och 2,578 i fjärde lönegraden.[3] Vi påpeka slutligen, att det äfven af k. prop. framgår, att folkskolelärarne »vid mycket unga år [blifva] ordinarie».[4] Vid den af centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening gjorda, i k. prop. (sid. 14, 15) anförda jämförelsen mellan en folkskolelärares och en

[1] II sid. 18. Stockholm 1902. Handboken är under medverkan af flere fackmän utgifven af J. Leffler, A. Raphael, C. Rosenberg, G. Sundbärg och E. Svensén.

[2] Vi hafva ansett oss kunna angifva förhållandet med $^1/_5$, då procenten af gifta män inom andra åldersklasser sjunkit sedan 1890, från hvilket år de till grund för de reducerade talen liggande siffrorna inom dessa åldersklasser ju hämtats. Se denna sida anm. 1 a. s.

[3] Se k. prop. sid. 37. [4] Se k. prop. sid. 25.

läroverksadjunkts löneförhållanden utgår centralstyrelsen från att folkskoleläraren från början får ordinarie tjänst. Folkskoleläraren — icke lärarinnan — lär, enligt hvad det uppgifvits för oss, i medeltal få sådan tjänst vid ungefär 23 års ålder. Han får sålunda sitt första ålderstillägg i åldern 25—30, sitt andra i åldern 30—35 och sitt tredje i en ålder öfver 35. Bland de lärare, som få sitt första ålderstillägg, äro sålunda ungefär 400 ogifta, bland dem, som få sitt andra ålderstillägg, äro 255 ogifta och bland dem, som få sitt tredje ålderstillägg, äro, lågt beräknadt, 515 ogifta.[1] Räknar man nu efter, huru mycket de ogifta lärarne skulle få uppbära af den anledningen, att deras ålderstillägg skulle blifva högre än lärarinnornas, så finner man, att denna summa uppgår till 122,750 kr. Den summa, staten spar, genom att beröfva kvinnorna fördelen af lika stort ålderstillägg, som männen är — frånsedt tillskottet till pensionskassan — 156,850 kr. Anser regeringen, såsom fallet för närvarande tyckes vara, att staten har råd att förutom den särskilda hjälpen till familjeförsörjarne offra 122,750 på icke-familjeförsörjarne inom folkskolelärarekåren, då bör denna summa — till den del, den icke åtgår till en förhöjning af lönen för de jämförelsevis få folkskolelärarinnor, som äro gifta eller änkor — rättvisligen fördelas på alla deras löner, hvilka icke äro familjeförsörjare, d. v. s. på alla de ogifta männens och kvinnornas löner. Skola familjeförsörjarne hjälpas, är det icke blott på kvinnornas skuldror, som bördan häraf bör läggas. Det är möjligt, att hänsyn vid denna fördelning — liksom i så fall vid lönernas fastställande öfver hufvud taget — bör tagas till det förhållandet, *om* personen i fråga

[1] Bland de personer, som uppbära detta ålderstillägg, är ju en del i åldern mellan 35—40, de öfriga åter i åldern 40—55. Af de förra är $^1/_4$, af de senare $^1/_5$ ogifta. Vi hafva för enkelhetens skull vid denna beräkning utgått från förutsättningen, att af alla dem, som uppbära sitt tredje ålderstillägg, blott $^1/_5$ äro ogifta, något, som sålunda åtminstone icke innebär någon öfverdrift.

är, eller möjligen blott, *att* lärarne *äro* delägare i folkskolelärarnes änke- och pupillkassa. Detta äro lärarne, som bekant, *skyldiga* att vara, under det att lärarinnorna blott äro *berättigade* därtill.[1] Skall hänsyn tagas till detta förhållande, bör så dock blott ske till det belopp, hvartill den därmed förenade afgiften uppgår. Någon annan hänsyn kan nämnda förhållande, hvilket man tydligen velat framhålla såsom en anledning att öka lärarnes löner i förhållande till lärarinnornas,[2] naturligtvis icke påfordra. Hufvudsaken beträffande frågan om denna afgift är för öfrigt, att en dylik jämförelsevis underordnad fråga icke får göras till förevändning för att på grund af olikhet i plikt stadga olikhet i rätt långt utöfver pliktens reela betydelse. Detta är enligt vårt förmenande från rättvisans synpunkt lika betänkligt, som att — utan tillräcklig grund i deras personligheter och förhållanden — tvinga på kvinnorna en fördel af ett eller annat slag (såsom nedsättning af fordringarna på kompetens, arbete, pensionsålder o. s. v.) för att med större berättigande kunna nedsätta lönen. Fördelen motsvarar ofta ingalunda offret och torde väl ej heller alltid vara behöflig.[3]

Vi hafva i det föregående sagt, att om det är familjeförsörjarne, som man vill hjälpa genom att sätta löneförmånerna olika för män och kvinnor, som utföra samma arbete, och om man sålunda anser sig kunna göra det genom att bryta med den viktiga satsen, att samma arbete skall betinga samma förmåner, så bör det afgörande för frågan, om

[1] Det lär mycket sällan förekomma, att lärarinnorna begagna sig af denna rätt.

[2] Se den i k. prop. sid. 49 lämnade öfversikten öfver lönerna.

[3] Jfr det ofvan sid. 13 anförda förhållandet, att det beträffande lärarinnorna i statens samskolor finnes *möjlighet* att sänka antalet af deras arbetstimmar i veckan *två* timmar under det minsta antalet timmar, som är fastställdt för adjunkterna. Jfr äfven en till innevarande års riksdag af L. P. Malmin m. fl. väckt motion, enligt hvilken folkskolelärarinnas löneförmåner sättas betydligt lägre än en lärares, och pensionsåldern sänkes med två och tjänsteåren med tre år.

man skall betraktas såsom familjeförsörjare eller icke, ske med ledning af det förhållandet, om man är gift eller ogift, icke af det förhållandet, om man är man eller kvinna. Till hvad vi sålunda sagt, skulle vi här vilja tillägga följande. Då vi, som sagdt, framhållit att det är giftermålet, som bör vara afgörande för frågan, om en person är familjeförsörjare eller icke — och vi äro långt ifrån att vara de första, som framhållit denna tanke[1] — så äro vi alls icke blinda för, att äfven den, åtminstone i den allmänna affattning den här fått, kommer att leda till oegentligheter i det verkliga lifvet[2], och icke heller äro vi blinda för, att den kan komma att gifva upphof till något mera komplicerade rättsregler beträffande aflönings- och särskildt pensionsförhållandena, än hvad fallet blir enligt regeringens förslag. Vi hålla emellertid före, att oegentligheterna i vida mindre omfattning komma att göra sig gällande, då man tillämpar den här framhållna principen, mot då man tillämpar den af regeringen föreslagna. Hvad åter det förhållandet beträffar, att rättsreglerna kanske icke i alla afseenden blifva lika enkla, så är att märka, att *enkelhet* med afseende på deras affattning nog är viktig, men att *rättvisa* är vida viktigare. Vi skulle vidare vilja framhålla, hurusom det synes oss, att brytandet med själfva principen om att samma arbete bör berättiga till samma förmåner, i och för sig är en så pass betänklig sak med så vidtgående konsekvenser äfven utöfver de fasta aflöningarnes område, att den endast med största försiktighet och såsom en *nödfallsutväg* får tillgripas, då ingen annan tillräckligt effektiv utväg finnes. Det är emellertid möjligt, att verkligen ingen annan dylik utväg finnes, då det är fråga om så små inkomsttagare och följaktligen också så små skattebetalare som folkskolelärarne. I andra fall — och

[1] Samma sak har bl. a. också föreslagits af en af de folkskoleinspektörer (Malmö län), som afgifvet infordradt yttrande med anledning af den k. prop.

[2] Så särskildt vid barnlösa äktenskap.

det är ju tydligt, att den princip, man nu söker genomföra på folkskolans område, den kommer man att i framtiden också söka få genomförd på andra arbetsområden, hvilka kunna komma att blifva gemensamma för män och kvinnor — i, som sagdt, dessa andra fall kan man väl hos oss, såsom flerstädes i utlandet är fallet, åtminstone komma ett stycke på väg med afseende på hjälpen till familjeförsörjarne genom att taga särskild hänsyn till dem vid *beskattningen*. Skattebefrielser eller åtminstone skattelindringar äro ju lämpliga och, som sagdt, i utländsk lagstiftning ofta använda medel härför. T. o. m. i vår bevillningsförordning finnes ju redan nu en antydan om att man, då det är fråga om vissa smärre inkomsttagare, kan vid beskattningen få taga hänsyn till det förhållandet, att en person är familjeförsörjare med talrik familj.[1] Genom att, så långt möjligt är, koncentrera på beskattningslagstiftningens område de bestämmelser, genom hvilka man vill hjälpa familjeförsörjarne, vinner man ju också åtskilliga andra fördelar. Genom att man koncentrerar bestämmelserna på *ett* område, behöfver man ju mindre draga sig för detaljbestämmelser, och kan man därigenom bättre träffa den materiella rättvisan i de särskilda fallen. I utländsk lagstiftning tager man ju icke blott hänsyn till, att en person är familjeförsörjare, utan äfven till familjens storlek. Genom att, så långt möjligt är, gå beskattningsvägen vinner man äfven den fördelen, att man, såsom ju också är rättvist, vid bestämmandet däraf, om skattelindring, resp. skattebefrielse, bör få äga rum, kan taga hänsyn till en persons *alla* inkomster och icke blott till hans fasta lön eller likn. Alla dessa fördelar uppväga, synes det oss, det förhållandet, att anlitandet af beskattningsvägen ju egentligen är att gå en omväg, i den mån som det är fråga om statens egna ämbets- och tjänstemän.

[1] Se K. Förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst d. 3 dec. 1897 § 11 m. 1.

I den k. prop. (sid. 32) säger departementschefen slutligen, sedan han mera eller mindre tagit hänsyn till de i det föregående anförda skälen för att lärarinnornas löneförmåner skola vara mindre än lärarnes: »Äfven om lärarinnornas ålderstillägg af *finansiella skäl* måste *tills vidare* stanna vid sin nuvarande storlek»,[1] så är det dock på de angifna skälen nödvändigt, att lärarnes ålderstillägg i någon mån blifva höjda öfver sitt nuvarande belopp. Hvad som här säges om att skillnaden mellan lärarnes och lärarinnornas ålderstillägg sker af »finansiella skäl» och särskildt »tills vidare», står i så starkt motsatsförhållande till det mesta, af hvad som sagts i den föregående motiveringen, att det nog icke är någon, som låter förvilla sig däraf. Om det skulle ligga någon allvarlig mening i nämnda yttrande, huru går det då med det »rättvisans bud», som kräfver, att »de [d. v. s. lärarne och lärarinnorna] med hänsyn till sina lefnadskostnader skola vara *lika förmånligt ställda*»? Departementschefen har ju sökt visa, att de med lika lön *icke* blifva lika förmånligt ställda! Hvad tjänar det i så ifall till att söka stöd för den nya principens införande genom åberopande af att den redan är införd genom bestämmelserna om aflöningsförhållandena vid statens samskolor och folkskoleseminarierna? Det är nog, som sagdt, ingen som icke inser, att det i trots af nämnda yttrande nu är fråga om att bryta med den sedan ett halft århundrade med afseende på folkskolelärarekåren erkända principen, att då *män* och *kvinnor* med samma kompetens förrätta samma arbete, skola de också hafva samma löneförmåner. Inför man nu de föreslagna bestämmelserna på området i fråga, så är det icke — därom känna åtminstone vi oss öfvertygade — för att vid bättre finansiella förhållanden återgå till bestämmelser, grundade på den gamla principen, utan för att vid nästa lönereglering, som sker, vare sig för folkskolans lärarekår eller på annat

[1] Se k. prop. sid. 30. Kursiveringarna äro gjorda af oss.

för både män och kvinnor gemensamt verksamhetsområde, stödja sig på den sålunda införda förändringen och sedermera fortsätta på samma väg.

Vi kunna icke undgå att till slut uttala den förhoppningen, att då riksdagen nu går att behandla denna fråga, som är en djupt ingripande rättsfråga förhållandet *män* och *kvinnor* emellan, den skall veta att häfda ej blott männens rätt utan äfven kvinnornas, hvilka icke ens, då det gäller ett sådant deras lifsintresse som detta, hafva *en enda röst* med vid afgörandet.

Pris 25 öre

Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A.-B., Uppsala 1906

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK
16000 001458268